

ŠKOLA ZA BUDUĆNOST

Slavko O. Karavidić*

Sažetak: Savremene tendencije razvoja zemalja tržišne privrede pokazale su da se obrazovanje i stvaranje ljudskih resursa nalaze u samom vrhu prioriteta globalnih nacionalnih strategija i politika socijalnog, ekonomskog i tehnološkog napretka. Kontinuirane socijalno-ekonomske promene, ubrzan naučnotehnološki razvoj, posebno ekspanzija modernih i postmodernih formi tehnologija pretpostavljaju visokoobrazovanu populaciju koja je u stanju da efikasno participira u socijalnim procesima i koristi raspoloživu tehnologiju. Razvijena društva na taj način nužno postaju društva koja uče. Reč je o takvim društvenim organizacijama koje se zasnivaju na znanju i u kojima obrazovanje i učenje imaju status osnovnih instrumenata celokupnog društvenog razvoja, rešavanja osnovnih društvenih problema i produkcije socijalnih, ekonomskih i tehnoloških promena. U ekonomiji i društvu gde je jedina izvesnost neizvesnost, jedini siguran resurs konkurentske prednosti je znanje.

Cljučne reči: vaspitanje, obrazovanje, reforma, razvoj, društvo, ljudski resursi

Abstract Contemporary development trends of countries with market economy have shown that education and establishing of human resources are at the very top of priorities of world-wide national strategies and policies for social, economic and technological progress. Ongoing socio-economic changes, accelerated scientific and technological development, particularly the expansion of modern and post-modern forms of participation in social processes presume a highly-educated population capable of effective participation in social processes and applying of available technology. Consequently, developed societies perforce become learning societies, meaning such social organisations that are founded on knowledge and wherein education and learning has the status of basic instruments for overall social development, resolving prevalent social problems and fashioning social, economic and technological changes.

Key words: Education, Reform, Development, Societie, Human resources

U savremenom obrazovanju kadrova sve zemlje sveta imaju ozbiljne razvojne pretenzije, koje dugoročnije (pred) određuju tehnokonomsku sudbinu privrede, društva i pojedinaca. U svemu se, dakle, ozbiljno misli na obrazovanje generacija budućnosti. Poznato je da režim koji zapusti obrazovanje gubi sopstvenu budućnost. No, društvo koje degradira obrazovanje, gubi i budućnost i sadašnjost. Svet je danas suočen sa krizom u mnogim oblastima društvenog života i rada svih ljudi, pa i u oblasti vaspitanja i obrazovanja. Svakodnevno se susrećemo sa mišljenjima da je došlo do „krize obrazovanja“, „krize sistema vaspitanja“, i sl., počev još od sedamdesetih godina. U najrazvijenijim zemljama sveta (na primer, Nemačka, Francuska, V. Britanija, Švedska i dr.) preduziman je niz veoma radikalnih zahvata u sistemu obrazovanja i vaspitanja, a posebno u tom sklopu preduzimaju se mere za reformisanje postojećih škola.

Još tada, dve, svakako najrazvijenije zemlje (SAD i Japan), dramatično i alarmantno upozoravaju na potrebu reformi sistema obrazovanja potrebama 21. veka.

I zemlje u razvoju nastoje da sustignu razvijene i da što pre i same, doduše u krajnje nepovoljnim materijalnim i kadrovskim uslovima, svoje sisteme obrazovanja i vaspitanja i svoje škole dovedu na nivo potreba razvijenog društva.

Sasvim je prirodno što se u svim reformskim zahvatima u centru nalazi upravo škola. Prirodno, jer škola spada među najstarije društvene i pedagoške institucije. Ovakva kakva je danas, uobličena je u novijoj eri građanskog društva, ali je kao institucija obrazovanja i vaspitanja nastala u dalekoj prošlosti, u robovlasničkim despotijama – u Sumerskom i Srednjem Egipatskom carstvu. Postojala je i razvijala se škola i u Africi, doživela je zlatni vek u Atini, preživela je feudalizam, da bi u doba humanizma i renesanse blesnula novim sjajem. Škola se

* dr Slavko O. Karavidić, Ministarstvo prosvete i sporta RS, Beograd, Srbija

tako dugo i uporno održala zahvaljujući svojoj sposobnosti da se stalno menja (reformiše) i prilagođava novim društvenim, privrednim, ekonomskim, naučnim, tehnološkim, kulturnim, pedagoškim i drugim uslovima i zahtevima. Menjajući se, međutim, škola uvek u sebi zadržava jedno vreme više.

Nužno je napomenuti da se savremena škola ne nalazi u ovo naše vreme prvi put pod pritiskom kritike. U svojoj dugoj istoriji ona je prolazila mnoge krize.

U novije vreme u predlozima za reforme sistema vaspitanja i obrazovanja u gotovo svim zemljama posebno se insistira na promenama u srednjem i visokoškolskom obrazovanju. Ti delovi sistema i institucije koje im pripadaju smatraju se čvorištem mnogih veoma složenih društvenih i pedagoških problema. U tim područjima obrazovanja sukobljavaju se i prepliću protivrečni zahtevi i potrebe društvenog, privrednog, kulturnog i naučnotehničkog razvoja, kao i razvoja ljudske ličnosti. Iz takve vizije izvodi se zaključak da je već danas *potrebno stvoriti vitalno i stvaralačko društvo, posebno vaspitavati, svestrano, harmonijski i celovito razvijeno, društvo i ljude spremne i osposobljene za suočavanje sa veoma brzim i stalnim promenama.*

Kakva treba da je škola po „meri budućnosti“? Veoma je složeno pitanje na koje odgovori mogu biti samo naznačeni.

Škola je veoma složen sistem, tačnije podsistem većeg broja sistema (društvenog, političkog, pravnog, lokalnog kao i neposrednog okružujućeg sistema školstva, sistema obrazovanja i vaspitanja i sl.). Škola je uvek izložena dejstvu brojnih činilaca, kako onih koji dolaze, tako i činilaca koji dolaze iz sistema čiji je podsistem, iz njenog okruženja kao sistema.

Teškoće u proučavanju škole i određivanju pravaca njenog daljeg razvijanja, zasnovanog na rezultatima takvog proučavanja ne potiču samo iz brojnosti i kompleksnog dejstva tih činilaca, već iz činjenice da škola nije nikada bila niti je danas samo prosta rezultanta tih složenih dejstava. Naravno da to ne važi na isti način za svaku školu kao vaspitno-obrazovnu instituciju, a još manje za različite tipove i vrste škola, počev od predškolskih ustanova, preko osnovnih i srednjih škola, pa do različitih visokoškolskih institucija.

Štaviše, ne može se govoriti ni o istovetnosti jednog modela za isti tip škole. Ovo posebno važi za zemlje složenog sastava i organizacije, kao što je slučaj sa Srbijom (višenacionalnost, nejednak stepen regionalnog privrednog razvoja, različita kultura i školska tradicija, različita obrazovna struktura stanovništva, različiti stepen decentralizacije i sl.).

Danas više nije sporno da se u svakoj školi, od predškolskih ustanova pa do visokoškolskih institucija, mora mnogo toga menjati. Međutim, teško je definisati šta i kako, jer:

- prvo, nije dovoljno jasno šta to novo treba da bude;
- drugo, ne postoji celovita koncepcija i na njoj razvijen osnovni model te nove škole;
- treće, model nove škole nije dovoljno konkretizovan za praktično ostvarivanje i razvijanje odgovarajućih njegovih varijanti;
- četvrto, ne postoji razvijena strategija ostvarivanja (dolaženja) do novog modela škole.

U Srbiji do sada nismo bili mnogo spremni na takvu metodologiju menjanja naše škole. Pre se nastojalo da se preskoči ili zaobiđe neki od navedenih zahteva. Naime, nisu rešeni na pravi način odnosi između različitih područja obrazovnog i vaspitnog rada, nije izvršena integracija škole i društvene sredine, dakle, nisu jasna pitanja: podružljavanja škole, decentralizacije obrazovanja, funkcije nastavnika. Otvorena su mnoga pitanja individualizacije ukupnog obrazovnog i vaspitnog rada u školi, razvijanja stvaralaštva kod učenika itd.

Osmišljavanje i rešavanje mnogih pitanja obrazovanja koja proizilaze kako iz sadašnjih zahteva, tako i iz zahteva buduće škole ne može se prepustiti intuiciji i dobroj volji onih koji brinu o obrazovanju ili samih škola i nastavnika.

Da zaključimo, predstoje veoma ozbiljni zadaci, koji zahtevaju izuzetne napore i veliko angažovanje svih raspoloživih snaga, bitnu promenu u odnosu društva prema području obrazovanja i vaspitanja, mnoge promene i u obrazovanju i usavršavanju nastavnika, mnogo više veoma organizovanog rada itd. Da bismo mogli da je *koncepcijski* uobličimo, da bismo izgradili odgovarajuće *modele* škola, zatim *strategiju* njihovog praktičnog ostvarivanja potrebno je obezbediti sve neophodne *uslove za pretvaranje sagledanih perspektiva u realnost postojećeg.*

Iz toga prirodno sledi da se i obrazovanju postavljaju veći i novi zahtevi. Ono je izloženo novim izazovima i nalazi se pred novim raskršćem. Pravci i tempo njegovog razvoja će, zajedno sa naukom, u sve većoj meri determinisati društveni i privredni razvoj zemlje. Zato je toliko važno da se pogled više usmeri ka budućnosti

koja nosi u sebi dosta neizvesnosti, ali se osnovne tendencije razvoja ipak mogu otkriti. Mora se ostvariti slika budućnosti. Od toga se polazi i u modeliranju obrazovanja.

U izgradnji savremenog modela sistema obrazovanja i škole polazi se od njihovih osnovnih i širih društvenih funkcija i na osnovu toga se utvrđuju stupnjevi i važnija polja obrazovanja, a u slučaju škola i njihova unutrašnja struktura, organizacija i povezanost sa sistemskim zaleđem. Znači, ostvaruje se jedinstvo funkcije i strukture, pri čemu treba imati u vidu pozitivnu tradiciju našeg društva, ali i zemalja u inostranstvu, i ne prelaziti granice pedagoške i društvene realiteta.

U izgrađivanju savremenijeg sistema obrazovanja, kao temeljna polazišta mogu nam poslužiti njegove osnovne funkcije koje se mogu sažeti u sledećem: osposobljavanje svakog mladog čoveka, a i odraslih, za društvenu praksu, za uključivanje u društvenu podelu rada i društveni život, i doprinos što potpunijem ispoljavanju ljudske ličnosti. Time je obuhvaćena ekonomska, socijalna i humana funkcija obrazovanja.

Navedeno nalaže realizaciju osnovnih ciljeva obrazovanja i vaspitanja: stvoriti kulturnog čoveka, produktivnog radnika, omogućiti svakome da pronade svoje mesto u društvenoj zajednici i da postane aktivan i koristan član društva u kome živi.

Tako koncipiran sistem obrazovanja obuhvata sva polja, sve nivoe i oblike institucionalnog, a i neinstitucionalnog obrazovanja. Jedna od osnovnih karakteristika tog sistema će biti *fleksibilnost i adaptibilnost*: moć brzog i efikasnog prilagođavanja novim društvenim potrebama i očekivanjima u skladu sa zahtevima naučnotehnološkog razvoja.

Fleksibilnost i adaptibilnost sistema obrazovanja će u većoj meri doći do izražaja u:

- strukturalnom prilagođavanju kadrovskim potrebama u privrednim i vanprivrednim aktivnostima (formiranje obrazovnih profila prema potrebama društva);
- sadržajnom prilagođavanju nastavnih programa novim potrebama i razvojnim tendencijama;
- korišćenju adekvatnih i elastičnih organizacionih oblika rada sa učenicima i studentima;
- korišćenju različitih medija, izvora informacija i metoda rada;
- povezivanju pojedinih nivoa i područja obrazovanja;
- formiranju savremenih sistema odnosa i interakcijskih veza između sistema obrazovanja i ostalih društvenih sistema;
- vrednovanje rada učenika i studenata, ali i profesora i samih institucija obrazovanja.

Osavremenjavanje sistema obrazovanja pretpostavlja ozbiljne promene na svim nivoima obrazovanja. U traganju za savremenim modelima škole prirodno je da se pođe od njenih funkcija u društvu (pedagoška i šira društvena funkcija).

Iz osnovnih smernica razvoja obrazovanja i karaktera našeg društva proizilazi savremena škola koja će biti znatno samostaljnija i prema svojoj društvenoj sredini još otvorenija. To povlači za sobom duboke promene u:

- strukturi i organizacionom zasnivanju celokupnog života i rada škole;
- metodama i oblicima rada, u korišćenju objekata, sredstava i informacionih tehnologija;
- položaju i funkciji nastavnika, učenika i studenata;
- vrednovanju (i napredovanju) učinka produktivnosti i rezultata rada nastavnika i cele ustanove obrazovanja;
- upravljanju i rukovođenju ustanovom obrazovanja;
- izgrađivanju novih društvenih odnosa;
- povezivanju i interakciji između škole i društvene sredine;
- povezivanju škole i nauke itd.

Takve duboke promene škole, kao jednog složenog sistema, dovode do formiranja odgovarajućih interakcijskih veza između određenih strukturalnih elemenata u njoj. To povećava reproduktivnu i samorazvojnu sposobnost škole, oživljava i podstiče u njoj duh inovatorstva i kreativnosti i omogućava jasnije sagledavanje i procenjivanje uticaja pojedinih unutrašnjih i spoljnjih činilaca na delatnost i razvoj obrazovnih institucija. Takav sistemski pristup nameće uvažavanje svih relevantnih strukturalnih elemenata i faktora tog složenog sistema kroz prizmu celovitosti i integralnosti.

Perspektive razvoja obrazovanja iskazuju savremeniji i efikasniji sistem upravljanja i rukovođenja u obrazovanju koji će biti u stanju da doprinese bržem i usklađenijem razvoju obrazovanja. Iz toga proizilazi

potreba za preokretom u pravcu preventivnog razvoja koji se bazira na primarnim tendencijama i zakonitostima razvoja društva i na naučnim postavkama i dostignućima. U usmeravanju razvoja obrazovanja orijentacija na efikasnost treba da bude dominirajuća. Da bi sistem upravljanja obrazovanjem postao efikasniji, trebalo bi da se u većoj meri bazira na principu ekonomičnosti i racionalizacije, što uključuje u sebe i racionalnu podelu nadležnosti, savremeniju organizaciju rada, veću koordinaciju i širu saradnju, pre svega unutar sistema upravljanja i sistema obrazovanja.

Ovde su navedeni samo neki osnovni pravci razvoja obrazovanja i konture savremenijeg sistema obrazovanja i škole, a dalja razrada, konkretizacija i moguća korekcija i dopuna nevedenih zamisli može osetno doprineti da sistem obrazovanja kod nas teži savremenijem i višem kvalitetu u interesu cele društvene zajednice.

Kakvo će nam društvo biti sutra, zavisi kakva su nam deca danas.

Literatura

- [1] Karavidić S., (2006) *Menadžment obrazovanja*, Beograd, Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta, Univerzitet u Beogradu
- [2] Karavidić S., Čukanović-Karavidić M., (2008) *Ekonomika i finansijski menadžment*, Beograd, Fakultet organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu